

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเพื่อให้ประโยชน์อย่างยั่งยืนบ้านธารน้ำร้อน ตำบลเขาถ่าน อำเภوتاฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่ทะเลชุมชนให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้คำถามวิจัยที่วางไว้ว่า “การจัดการทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบทะเลชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชาวประมงชายฝั่งบ้านธารน้ำร้อน ควรเป็นอย่างไร” มีขอบเขตการทำกิจกรรมในโครงการวิจัยด้วยกัน 7 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมชี้แจงโครงการ การประชุมที่มียุทธศาสตร์ประจำเดือน ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและข้อมูลด้านการทำประมงของชาวชุมชนชายฝั่ง จัดทำแนวเขตพื้นที่ทะเลชุมชนพื้นที่ 1,000 ไร่ การจัดทำแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลน การติดตามและเฝ้าระวัง จัดเวทีเสริมความรู้ และร่วมกันสร้างกฎกติกาในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ทั้งในทะเลและป่าชายเลน)

สำหรับแนวทางการจัดการทะเลชุมชนให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนนั้น ทีมวิจัยได้ทำแนวเขตทะเลชุมชน ทำให้มีแนวเขตในการดูแลที่ชัดเจนขึ้น ได้มีการเฝ้าระวังเครื่องมือประมงทำลายล้างเข้ามาในพื้นที่ มีการตั้งกฎกติกาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ร่วมกัน และการประชาสัมพันธ์กฎต่างๆ ให้ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้รับทราบ ซึ่งกิจกรรมที่ร่วมกันทำนี้ สามารถแก้ไขปัญหาได้บางส่วน ยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาเครื่องมือประมงทำลายล้างให้หมดไปจากพื้นที่ได้ ยังคงมีเครื่องมือบางชนิดที่ยังยากแก่การแก้ไข เช่น อวนรั้งของผู้มีทุนในพื้นที่ใกล้เคียง ยาเบื่อ และลอบตาถ้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การทำงานที่ผ่านมาเห็น การเพิ่มขึ้นของทรัพยากร ทั้งพื้นที่ป่าชายเลนงอกใหม่ และสัตว์น้ำก็เพิ่มขึ้น สืบเนื่องจากคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น และจากการสอบถามผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ พบว่า ก่อนทำโครงการวิจัย ชุมชนมีรายได้จากการทำประมงชายฝั่ง เฉลี่ยวันละ 100-200 บาท แต่หลังจากการทำงานมาได้ระยะหนึ่ง ชุมชนก็มีรายได้จากการทำประมงชายฝั่ง เพิ่มขึ้น เฉลี่ยประมาณ 400-500 บาทต่อวัน

ส่วนแนวทางการจัดการป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทีมวิจัยได้ ทดลองทำแปลงอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยเน้นที่การเพาะปลูกปูเปี้ยว การปลูกต้นจากเสริมในป่าชายเลนเพื่อไว้สำหรับเป็น แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชน และการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชายเลนนั้น พบว่า มีสัตว์น้ำในป่าชายเลนที่สมบูรณ์ขึ้น โดยเฉพาะปูเปี้ยว เมื่อ เปรียบเทียบกันระหว่างปี 2550 และ 2551 พบว่า ปี 2550 หาปูเปี้ยวได้ประมาณ 4 กิโลกรัม ส่วนปี 2551 หาได้ถึง 8 กิโลกรัม โดยใช้ระยะเวลาในการหา 4 ชั่วโมงเท่ากัน และหาในช่วงเดือนเดียวกัน

ดังนั้น จากโจทย์วิจัยที่วางไว้ว่า “การจัดการทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบทะเลชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชาวประมงชายฝั่งบ้านธารน้ำร้อนควรเป็นอย่างไร” นั้น พบว่า จากการมีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น การปลูกป่าชายเลน การเฝ้าระวังเรื่องเครื่องมือประมงทำลายล้างไม่ให้เข้ามาในพื้นที่ทะเลชุมชน และเฝ้าระวังไม่ให้มีการตัดไม้ป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่ง

อาศัยและแหล่งอนุบาลทรัพยากรสัตว์น้ำวัยอ่อน เหล่านี้จะหนุนเสริมกันทำให้ทรัพยากรที่เคยเสื่อมโทรมฟื้นตัวกลับมามากขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามถึงแม้การทำงานที่ผ่านมาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาคืบไปได้ 100% แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นสัญญาณบ่งบอกให้เห็นว่า การอาศัยกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานนั้น สามารถฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งในป่าชายเลน และชายฝั่งทะเลให้สมบูรณ์ขึ้นได้ ซึ่งจะมากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความหนักเบาของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และสำนึกร่วมของชุมชนในการตระหนักถึงผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการทำงานทั้งหมดต้องอาศัยความต่อเนื่อง และการติดตามความเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงหาแนวร่วมในการเข้ามาหนุนเสริมการทำงานก็จะก่อให้เกิดพลังในการทำงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม